

ביקורת ספרים

ההעפלה בין אמצעי לתכלית

הבריטי בהפלגות הבתלתי-ליגאליזם מנמלי הבלקן לאחר מלחמת העולם השנייה, נרשם למרנייתם של הבריטים.

לצד אלה נמצאות במאסף עבודות הנוגעות באספקטים הקשורים בתוצאותיה הרחבות יותר של השואה ובגורלה של שארית הפליטה בויקה לבעיית העקורים, שהייתה אחת הבעיות החריפות בשיקומה של אירופה אחרי מלחמת העולם השנייה. כזה הוא מאמרו של רון צוויג 'השבת נכסי קורבנות השואה ובעיית העקורים, העוסק בבעיה המיידית שהתעוררה אחרי המלחמה. בקשר להשבת רכוש יהודי ללא יורשים, כמרגם כבעיית היהודים וגורלה של העקורים היהודים שבה צוויג מחמק בבחינת מדיניות הבריטים והאמריקאים ביחס לעקורים בכלל, ולמרכיב היהודי בתוכם בפרט. ואת אגף ניתוח התנגדות הבריטים לשימוש בכספי הפיצויים לשיקום של העקורים, התנגדות שאח סקורה רואה צוויג כדאגתה של בריטניה למניעת הגירה בלתי-חוקית לארץ-ישראל, זאה כאשר מ-1946 הלך וגדל המרכיב היהודי בקרב העקורים שאינם חוזרים לארצות מוצאם. החלק המעורר את האמריקאים ואת שאר בנות-הברית לתקווה, שהמחויבות הבריטית לגבי קליטתם של פליטים יהודים בארץ-ישראל חמושה, רחוקה שהביאה כסופו של דבר לטילוף הבריטים מהארץ בעקבות קבלת תוכנית החלוקה ב-1947.

היבט מענין מעלה מאמרה של רעיה אדלר אודות הקשרים בין לשכת הקשר של 'החלוץ' בדנונה ליגנרל גוברנמנט. כמוקדו של מחקרה - התנועה הנוער בשטחי הכיבוש הנאצי וצניעות החקשורת שלהם עם העולם החופשי. במסגרת זו נדרשה אדלר-כהן לבעיית הקשר שבין לשכת 'החלוץ' בדנונה ליגנרל גוברנמנט בשנים 1849-1942, קשרים שאחריהם היא עוקבת על-פי הליפת הסכובים בין נתן שוואלוב והדודה רוסי, פעלת 'השומר הצעיר'. בעקבות יחוח ההתכתבות של שוואלוב עם תנועת 'החלוץ' וגנרל גוברנמנט, מסיקה הבחנה כי הקשרים עם יגנרל היו בעיקרם חלק ממאמצי הנוער-הנוער בפולין ליקום את המסגרות התנועיות הישנות ולשמר את תוכנן גם בימי הכיבוש הנאצי. [עמ' 145].

מעבר לנושאים אלה, שעיקרם כיווה של המציאות הדיסטורית כדווייתה, מציאות המהווה את נדבכה היסודי של ההיסטוריה. מסיקה ההעפלה לבעיית יסוד בעולמה של הציונות. כחוצאת מן הקרה הולך ונכרך בדילמות מוסריות הקשורות באופיה של הציונות והחברה היישובית של מוסדותיה. ובהקשרים כאלה, נכונותם של היישובים

העפלה כעלייה ליגאלית של יהודים וקבוצות, ליוותה את המפעל ההתיישבותי בארץ-ישראל.

העפלה כעלייה ליגאלית של יהודים וקבוצות, ליוותה את המפעל ההתיישבותי בארץ-ישראל. הצדה של העלייה הליגאלית לאורך כל ימי המנדט הבריטי, ברם, כפי שמציינה אניטה שפירא, עורכת הקובץ 'ההעפלה - התולדות והשארית הפליטה', ההעפלה כחופשה ציבורית המאומצת על-ידי תנועות פוליטיות וחברות, החלה רק בשנות השלושים. [עמ' 9]. במסגרת הפרויקט לחקר ההעפלה החורבן מושג ההעפלה אל מעבר לחקופה המקובלת של עלייה ב, קרי: לחקופה שבין שנות השלושים לבין קום המדינה. מחד-גיסא, נמצא כי אח עבודתו של דוד הי שפירא 'ראשייה של ההעפלה: שנות הממשל הצבאי 1918-1920', שיוותה להעפלה כראשייה תקופת המנדט, בימיו של השלטון הצבאי, רהיני כראשייה של העלייה השלישית. מאידך-גיסא כולל הפרויקט עבודות שעינין בהעפלה מארצות האיסלם אחרי קום המדינה. זאה משום שמושג ההעפלה קיבל בחוקק הנסיבות משמעות מרחיבה, 'הלא היא איסור יציאה מארצות המוצא'.

הקובץ שלפנינו כולל בתוכו ששה עשר מאמרים הבותנים את ההעפלה על צדיה ופרשוחיה השונים. מהם העוסקים בבירור דרכיה של ההעפלה ושל פעילות, מהם - במלחמתם של המפעלים בדוגמת מחקרה של אביבה חלמיש 'הקרב על אקסודוס מול הופי הארץ', מאמר שבו מציירה הכוחות באופן דרמטי כמעט אבירג דייקני, את הפאודרטיק של 'אקסודוס' כאשר 'דוקא ההחלטות, שנבעה מן השיקולים של הצלת פצועים אגב יחודו על האקט ההפגנטי של פריצה לחוף, היא שהביאה, בשל מדיניותם של הבריטים... לפידסום הרב שלו זכתה האתייה. ולהו שצורה בדעת הקהל כעולמ'. [עמ' 333] גם חוקרים אחרים כמו אריה יוסף כוכבי במאמרו 'המאבק

ובאישיותם של הנוטלים חלק או הנוגעים בהם. בסופו של דבר הייתה העלייה נשמח-אפה של הציונות. אולם יחד עם זאת הייתה העלייה הציונית מאז ומעולם עלייה סלקטיבית, בעלת אופי אליטיסטי משהו. בעקבות התפשטות הנאציזם, סיפות אוסטריו, ליל הברוח, וחלוקתה של צ'כוסלובקיה אחרי הסכם מינכן החלה העלייה לקבל כעל כורחה אופי של הצלה שמצב דברים זה הכריח את מעצבי מדיניותה של הציונות לבחון מחדש את מדיניות העלייה הקבועה בידם. תיורה מזאת - בעקבות הסולקוזה של אנגליה מחובכניה החלוקה וההגבלות על העלייה, נדרשה בדיקה מחודשת של יחס אל האימפריה הבריטית, שבצילה חשבה הציונות לבנות את הבית הלאומי. ונאח דווקא בשעה ששום בח-כרית אפשריה לא נראתה באופק, ועננים קודרים נחששו מעל לראשה של יהדות אירופה. הוסף לכך את הירי הגולה בניני כתרמיתם של יהודי הגולה בניני רבים מבני היישוב מצד אחד, מצד שני את התפקיד שיועד להם מאחורי יותי כמדיניות הציתוח.

על רקע זה יובן כמאלי שאחד מייתודיה של ההעפלה כתופעה היסטורית הוא בהיעשוזה למינות תוך-כרי החבצעה. ההעפלה ביטאה את קשרי היישוב עם הגולה ההולכת ונשמדת. היה בה כרי לתת ביטוי רב עוצמה לסולידאריות היהודית בעיות מצוקה שכמוהן לא ירעה ההיסטוריה היהודית. מבחינה ציונית היא סימלה מעל לכל את תחושת העיקשות של היהודים לארץ-ישראל.

אולם בגינה של המציאות המודכבת הנוכח, ניתן למנות לצד כל אלה גם שורה ארוכה של גודמים שיש בה משום 'ריאל-פוליטיק' אשר תרמו וסייעו אף הם ליצירת מיתוס זה, או לפחות נעזרו בו. 'היא [ההעפלה] ביטאה המניע עמוק, מזה, ולאסמיות נחרצת מזה. היא קראה חיגר על בריטניה הנדולה, והעזיקה את דעת הקהל היהודית והעולמית... היא הייתה המוקד והמפתח של המדיניות הציונית...

ההעפלה כמבטא ערכים הקיימים בשל עצמם, בולטים גם חישבוני ריאליים שהפכו אותה מאמצע תכלית לאמצעי בלבד. דילמות אלו ואופיה זה של ההעפלה נידון כעמ' 7]. פירושו של דבר - לצד תפוסת ההעפלה כמבטא ערכים הקיימים בשל עצמם, בולטים גם חישבוני ריאליים שהפכו אותה מאמצע תכלית לאמצעי בלבד. דילמות אלו ואופיה זה של ההעפלה נידון כעמ' 7]. פירושו של דבר - לצד תפוסת ההעפלה כמבטא ערכים הקיימים בשל עצמם, בולטים גם חישבוני ריאליים שהפכו אותה מאמצע תכלית לאמצעי בלבד. דילמות אלו ואופיה זה של ההעפלה נידון כעמ' 7].

העפלה כשאלת קיום... קול התנועה... (עמ' 216)... העפלה כשאלת קיום... קול התנועה... (עמ' 216)... העפלה כשאלת קיום... קול התנועה... (עמ' 216)...

יחזקאל מועלם

שבבים במעלה המאובן

הפילוסופיה שלי ערכיה לא בתולה בקטקטה של מלכה קדם שנקבשה לפת על הצלב עודה צירום בקמי שקוף של פילגש שיש לה חנה לפשו ופכעים לחיק נקמוד מתעלה לשר נעם ממת אלוהים אציל מן החורים שצור פאריטקטטרית הקולמה השניה של הרצון להצין פנסטר אל חדרה פלי להפריע לתפתה הלא מתבוננת החשופה

שפאה מים הלילה שרפאה צמם הבקר שהפלינה הרחק על רגל אנה מתקרבת לבף קלצים חבויים בצבע סגל מתחת לפנים הזפים בין ירק צלול לקחול היריעה לאינון נולד ארצמן גורע אפר בשיח הערב על רגלי הנזקב

למשחק קניתי אותה בגיל ארבע פנים הולכים לקראתי בפנאיה בעשד תלילים של הבקטה בן יש לחושם הגרופים בעליות שלש עשרה מדות שהן פכלים מקולקה בחצי הפשלים התטר עוד אחר להגיע שבבצה שצרי רמיון רעוד אהבה חברה לעולם הפשיה באי הגרה שאינה פתפיסה שאינה פחק שאינה מתגלה במקומות נוצרות מן הזים רטט עוד של פא עליה ערפים לשחר אחר הנוסרינו הנמסקק של מצעה פראשית

בשעה כזו של שמש נפלת לסימן שאלה נסח עבד אלרנך את האפק בן הם — אלה שעובדים בגוף פאלי אינו בר סכוי אפס לנעת בחמר מקלאים בקברה את החורים השחורים בקהל לשמר על מרת האוון של היקום לעולם ושלש מאוח מהם נמצאים בכל סקטימטר גפח גוף חי השאלה לאן הולכים קשה להבה קמעה את חלב השמש ואני יודר מהאור

בשכיל הקפכה המתקבש לאהבת לילה למצוא מקום לא יקר לאריות הערב

בגובה העשב

אפשר לאסור תשומת לב בתכל ריבון לעין של חמור בשדה פתוח למעלותיו פרח משה רבנו בכונה זונה בשמש הפקר פתמים שחורים על גבה וילר מנדף אותה פלי לרצת עיון מאין פאות הפערות לעולם

העלייה האינטרונוסטילית, ההפגנות והפוליטיות של בן גוריון, גרס כול... עלייה — עלייה, כלומר, העלאת יהודים לארץ ישראל בתורת יעד ראשון במעלה, ורק אחר-כך יאם הפעולה תיעשה כהלכה ובקנה מידה הגון אפשר יהיה להסיק ממנה גם פרי מדיני" [עמ' 94].

ודטל בודקת גם את עמדתו המודכבת במיוחד של בן-גוריון, שנשנה מהתנודות שאין עיפה מעש, אל תמיכה במסגרת הציונות הלוחמת, אשר כמסגרתה דאה "אלמנח מנייס כלפי היישוב בארץ וכלפי העם היהודי בגולה ומנוף לבנייתה ולביצורה של מנהיגותו בתוך היישוב, שהיה צמא לפעולה" [עמ' 105].

ודטל מתארת גם את הטרגדיה של ויצמן שבה לידי כירטי כמבוכה ותעייה, ושיאה היה ברעידה המדינית של הקונגרס הביא אשר עמד כסימנה של המלחמה הממששת ובה, כה כטא את השלמתו עם נגיסתו של בן גוריון במנהיגותו.

מסקנות מחקרה של ורטל כמרגט אלה של ע. קינן מצביעות על-כך שארץ ישראל וביצור כחור של היישוב, ניצבו מעל לגודלם של היהודים. אף ברעיה הקשים של יהדות הגולה עמדה במרכז עולמה של הציונות הארץ-ישראלית והחברה היישובית, הרשמית לפחות, תפישת הציונות כמפעל של בייח"ע ולא כמפעל של הצלה. נראה שלא גורלו של העם היהודי הוא שעמד לנגד עינה אלא גורלה עצמה. בדברים אלה יש כדי לאשש את קביעתו של רוד ויטל שכבר בשלב מוקדם ביותר בהיסטוריה של הציונות נקבע סדר העדיפות של התנועה. על פיו: יהיה עליה לעמוק בעם היהודי כקולקטיב וביהדות כתרבות. וכתוצאה מכך "משקלה של הציונות כמפעל הצלה נתגמד לעומת משקלה כבנייה מחדש של חלק שלמאום; ומה שעשוי היה להיאות כמטרה טקטית גרידא נעשה ליעד מוחלט למעשה" (רוד ויטל, צרת היהודים וצרת הציונות, בתוך הציונות, מאסף לתולדות התנועה הציונית והיישוב היהודי בארץ ישראל, תשמ"ד עמ' 10).

העיסוק בשאלת היררכיה החלוצית הישקול התנועתית הפוליטי כעקבות [עמ' 216].

אחד בדיקה קפדנית של התיעוד הקיים על כל מגבלותיו, מסיקה קינן שהתניה ציונית הייתה משותפת לכל השליחים הארצישראלים ללא כל קשר לממד בואם, והיותה חלק אינטגרלי משליחותם. היא גם זו שהתונה את יחסם לניצולים אשר נכחו ב"אמות מידה של התאמתם לחברה הארצישראלית ולמאבק הציוני". יחד-עם זאת, בניגוד לקשריהם של החתומים האחרים, הורים ולא-יהודים, התניה ציונית זההיא שיצרה שפה משותפת עם שארית הפליטה, כנחה יעד משותף ומטרה ללכת לקדחתו. כך אף שמבחינה מנטאלית היו השליחים חתומים מ"שארית הפליטה" היו הם, לא המתנדבים האחרים שעסקו במתן סיוע מיידי או רוחני בלבד, היו אלה שיכלו לתת תשובה על השאלה הטורדת ביותר — לאן? [עמ' 227].

אצל השליחים בני הדרך השני נוסף היכט התנועתית פריטיקולריסטית, שהיה מצומצם במיוחד אצל החיילים הארצישראלים.

היכט הציוני, היכט שבמרכזו גורל היישוב והאתגרים הניצבים בפניו, הוא זה שהתנה את היחס לשארית הפליטה. הקריטריונים מבכו סביב ציר אחד — החשש לעמיד התנועה הציונית. חאת חרף ההכנה ואינוטקלטוראלית והרגשית אח הצמב הקיומ-אנושי מיוחד של ישראל הפליטה, שלא היה לו אח רע בכל תולדותיו המיוסרים של עם ישראל.

סקנות דומות, אם-כי בהקשר אחר, מעלה מחקרה של עדיה ורטל 'בין מוסר לפוליטיקה'. ההעפלה כמחוקה משמשת כאבן נוחן ידגשה ביותר לבחינת הגישות השונות, שרווחו בתנועה הציונית באשר לדרכי המאבק הציוני, ליחס בין היישוב ובין הגולה ולמחויבותו המוסרית של זה כלפי זה. [עמ' 87] בנוסף יש בה כני לחשוף אינטרסים פוליטיים, מעכבי כוחות ומאבקי מנהיגות, ועל עוקבם בעמדתה אחרי עמדותיהם של סובקין והקובץ המאוחד, אשר בפעולתם התצמאת העמידו את המוסדות המרכזיים כפני עובריה והעלו על סדר יומם את שאלת העלייה הבלתי-ליגאלית המאוהגנת. על סמך עיתו של המאבק, קשרו ותקוותיו עם המאבקים הפנים-ציוניים מסיקה ורטל שהדרך העיקרי שעמד מאחורי מאמציהם כנשוא העלייה, "היה... התבונה הפוליטית, שנחלו והקיבדץ המאוחד" ושבקין במאבק על תוכנית החלוקה כקונגרס השלישי. [עמ' 89] בריס דומים מסיקה ורטל גם ביחס לכולל בעלמם, שהתמ כבר בשלבים מוקדמים לעליה ב. אם-כי לעומת

המתנה
הכי יפה
עמי ער
עטור 77
עד 31.10.90
עד"ן
במחיר הנכחי

גם מטרה: הכלי הקהל העולמית ציונות הבריתית טעשה הציוני כהבאת יהודים ובכל הדרכים.

— לצד תפיסת ערכים הקיימים גם עם השוכים אוהה מאמציה כ. רילמות אלו לה גירון בעיקר דית ורטל — קה" ומתקורה "בין תקווה ריכו בהשפעת ול המשלחת בפליטים, ציונות חרמית בגרמניה בעת לייס. זאת תוך וני דורחה של דראשן כולל דרציוטוראלים ושהראשונים חת בגרמניה מאופיין על-ידי ספיס: הרכב רבותי ללא שהא ויצאה ת מוקדמות ת הישוביים ת המשלחת תה לנרמניה יל. בניגוד תה יציאתם כננה בדי ה הודרכו ובחירתן ית, שאלתי (עמ' 216) היה מקרי ח מפלגת ה קינן. המשלחת ים. הן כפי לחפיקתן שבמסגרת יפו לקשר צעיי עם ת נוספות למש

עטור
ביקורת ספרים
שירה

שבתון

• חברה • ביקורת • תיאורון • אמנות

שנה י"ז • גליון 128 • תשרי תשנ"א • ספטמבר 1990 • 10 ש"ח

הנחמיה השחורה של אמריקה

לנאסטון יוז

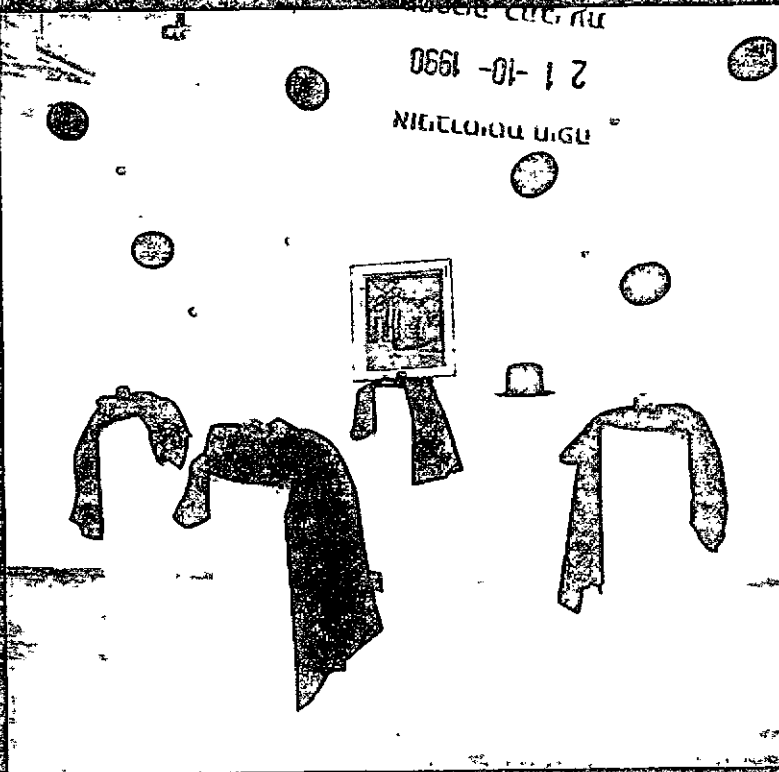
בנימין ברנר

על י"ח ברנר ועל ש"י שאגון

הקדאה העשרים ואחת

הקדאה העשרים ואחת

הקדאה העשרים ואחת

סיפורים:

- ריאר בידס
- חרית זלברמן
- עמדה עינת
- אתגר קרת
- אבנר רוטנברג

שירים:

- מרים איתן
- אילת דו"אגוסקי
- גל הלל
- גיל הראבן
- שרית זמיר
- אורי זוהר
- רבקה מאיר
- יחזקאל מועלים
- נילי מילוא
- דן ערמון
- רחל שיחור

מושיק קומצב

- חנה יעוז; אבי גיל

אבות ישורון

עובדיה רייבנר

- קובי נסים

ורשבסקי פרילי זובר